

Max Weber

Protestan Etiği ve Kapitalizmin Ruhu

Yayına Hazırlayan: Vefa Saygın Öğütte
Çeviri: Abdussamed Bayram

alBaraka
Yayınları

MAX WEBER

Alman sosyolog ve politik ekonomist yazar. Zengin bir liberal politikacının ve Kalvinist bir annenin oğlu olan Weber, çalışkan bir bilgindi. Kalvinist (veya Püriten) ahlak, zorlayıcı emek, bürokrasi ve kapitalizm etkisindeki ekonomik başarı arasındaki ilişkileri inceleyen en ünlü ve tartışmalı eseri *Protestan Etiği ve Kapitalizmin Rubu* (1904-05), kendi deneyimlerinden yola çıkarak kaleme aldığı yazılardan oluşur. Weber ayrıca modern dünyaya ve onun altında yatan rasyonalizasyon sürecine karşıt olarak gördüğü karizma ve mistisizm gibi sosyal fenomenler üzerine de yazılar yazdı. Çabaları, Almanya'da sosyolojinin akademik bir disiplin olarak kurulmasını sağladı. Objektiflik ihtiyacındaki ısrarı ve insan eylemini motivasyon açısından analiz etmesiyle sosyoloji teorisini derinden etkiledi. Çoğunluğu ölümünden sonra yayımlanan hacimli yazıları arasında *Ekonomi ve Toplum* ve *Genel Ekonomi Tarihi* yer alır.

VEFA SAYGIN ÖĞÜTLE

1993'te girdiği 9 Eylül Üniversitesi Maden Mühendisliği bölümündeki eğitimini yarıda bırakarak müziğe ve sosyal bilimlere yöneldi. 1996-99 yılları arasında profesyonel olarak müzikle uğraştı. 2002'de Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. "Metodolojik Bireyciliğin Eleştirisi" (2013) başlığıyla kitap olarak yayınlanan tez çalışmasıyla 2012 yılında aynı bölümden doktora derecesini aldı. İlgi ve çalışma alanları; bilgi sosyolojisi, bilim sosyolojisi, sosyal bilimler metodolojisi, tarihsel sosyoloji, toplumsal sınıflar, Marksizm-içi tartışmalar ve müziktir. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doçent olarak çalışmalarını sürdürdükten sonra 2022 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nde profesör olarak göreve başladı. Çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makalelerinin, tercüme ettiği ve editörlüğünü yaptığı kitapların yanı sıra *Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği* (2010), *Swords and Remains* (2017), *Biyoloji Biliminden Toplumsal Dünyaya Bakmak* (2019), *Kurumların Sosyal Gerçekliği* (2019) ve *Failin Ontolojisi* (2022) adlı telif eserleri bulunmaktadır.

ABDUSSAMED BAYRAM

1994 yılında Almanya'nın Hanau şehrinde doğdu. Lise eğitimini Almanya'da tamamladıktan sonra 2014 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kaydoldu ve 2019'da mezun oldu. Aynı yıl içinde mezun olduğu üniversitenin Din Sosyolojisi bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Ardından 2020 yılında NEÜ Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi anabilim dalına araştırma görevlisi olarak atandı. 2022 yılında yüksek lisansını "Almanya'ya Göç Eden Türk İşçilerin Kültürel Bir Grup Olarak İlk Teşkilatlanma Süreci" başlıklı tezini başarıyla savunarak tamamladı. Tezi, 2022 yılında "Prof. Dr. M. Cemal Sofuoğlu Türk-İslam Araştırmaları Teşvik Ödülü"nde Mansiyon Ödülü'ne layık görüldü. 2024 yılında *Birinci Neslin Dramı-Almanya'ya Göç Eden Türk İşçileri* başlıklı kitabı yayımlandı. Hâlâ NEÜ Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi anabilim dalında araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve doktora eğitimini sürdürmektedir. Çalışmalarına göç ve din alanında devam etmektedir. Ana dil seviyesinde Almanca, iyi derecede İngilizce ve temel düzeyde Arapça bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Editörün Önsözü	5
Önsöz	9
Kısaltmalar	12
Giriş	15
Editoryal Rapor.....	89
Ön Açıklama.....	141
Metin Kritiği.....	160
Editör Notu.....	163
I. Protestan Etiği ve Kapitalizmin Ruhu	169
I. Problem	170
1 . Mezhep ve Toplumsal Tabakalaşma	170
2 . Kapitalizmin “Ruhu”	184
3 . Luther’in Meslek Anlayışı. Araştırmanın Amacı	218
II . Asketik Protestanlığın Meslek Ahlakı.....	245
1 . Dünyevi Asketizmin Dinî Temelleri.....	245
2 . Asketizm ve Kapitalist Ruhu	329
II. Protestan Mezhepleri ve Kapitalizmin Ruhu	377
Metin Kritiği.....	408
Editör Notu.....	487
Kişiler Listesi.....	669
Sözlük.....	715
Kaynakça: Max Weber Tarafından Alıntılanan Literatür Listesi.....	737
Max Weber Külliyyatının Yapısı ve Edisyon Kuralları.....	767
I. Kısım: Yazılar ve Konuşmalar	767
II. Kısım: Mektuplar.....	775
III. Kısım: Dersler ve ders notları.....	776

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Vefa Saygın Ögütle

“Uğraşının hakkını verme gayretindeki her sosyologun ve naçizane benim de Weber’le kurdu(ğ)u ilişki pek çok açılardan hep çetrefilli olagelmıştır”. Max Weber’in “Sosyal Bilimler Metodolojisi” kitabının Türkçeye tercümesine 2012’de yazdığım çevirmen önsözü bu cümlelerle başlıyordu. Weber’in sosyolojisini *içerik bakımından* bu denli çetrefilli kılan şey; bir yandan temel savlarını ateşli bir iddialılıkla birbirinden farklı argüman zincirleriyle desteklerken bugün artık üstleri tamamen örtüldüğü için göze görünmeyen birçok patikaya girmesi, bir yandan kendi zamanında önemli görünen, bugünse büyük ölçüde görünmezleşmiş polemiklere su taşınması, bir yandan da doktrinerleşmeye ve etiketlenmeye direnen yani son derece sistematik argüman zincirleri kurarken aynı anda kaçmak için aralık kapılar bırakan, kıvrak ve nüanslara odaklı akıl yürütme tarzıdır. Akıl yürütme ve argüman üretme tarzıyla ilgili bu şahsi veçhenin yanı sıra bu içerikteki çetrefilliğin bir de *biyografik-tarihsel* veçhesi söz konusudur: Weber, tıpkı kendisiyle birlikte 20. yüzyılı selamlayan Karl Marx ve Emile Durkheim’de olduğu gibi yeni yüzyılda peyderpey ayrışacak temel bazı yönelimleri bizzat bağrında taşımaktadır. 20. yüzyıl sosyal bilim literatüründe Weber’in yapısalcı olduğunu, bireyci olduğunu, pozitivist olduğunu, öznelci olduğunu, liberal olduğunu, milliyetçi olduğunu iddia eden makalelere aynı anda rastlıyor olmamız tam da bundan dolayıdır.

Weber’in metinlerini *biçim bakımından* çetrefilli kılan şey ise yazıyı argümanın sarıh aktarımında salt bir araç olarak gören Anglosakson analitik geleneklerinin tam aksine, kendi deyişle “konuşma diliyle yazmayı okura hakaret gören” bir entelektüel habitusun; yazımda kimileyin şairane tınılara dahi yer açan 19. yüzyıl Alman entelektüel habitusunun taşıyıcısı olmasıdır. Bilimin dilinin

(epistemenin) günübürlük kanaatlerin dilinden (doxadan) kopması gereğinin kavramsal düzeyde mi yoksa cümlelerin kurulma biçimiyle mi gerçekleşeceği bir tartışma konusu olarak kenarda dursun, söz konusu entelektüel habitustan köklenen dilsel biçim zaman zaman ezoterikleşen içerikle birleştiğinde, zorlu bir okuma deneyimine yol açar. Weber çevirilerinde bu zorlu deneyim, ayrıntılı editör notlarıyla açıklamalar getirilerek, uzun ve yorucu cümleler bölünerek, önceki çevirilerdeki konvansiyonlara uyularak vs. hafifletilmeye çalışılır.

Son olarak; Weber'in eserlerinin gerçek içeriğine ulaşmayı zorlaştıran *dünya-tarihsel* bir husus söz konusudur ki bu, ölümünün sonrasında dünya sosyal bilim literatüründe alımlanma tarzıyla ilişkilidir. II. Dünya Savaşı'nın ardından kıta sosyolojisinin çöküşünü müteakip yükselen Amerikan sosyolojisi, Weber'i soğuk savaş bağlamına konumlandırarak Marx'ın karşısına yerleştirdi. Amerikan sosyolojisi içi alan kavgasında, Chicago'nun geleneksel egemenliğine karşı Talcott Parsons öncülüğünde Harvard çoktan Weber rozetini takmıştı yakasına zaten. Parsons'un yaptığı sorunlu Weber çeviri-derlemesi (ki Türkçeye tercüme edilen ilk Weber metinlerinden birisidir) ve kavram çevirilerinde sergilediği bilinçli tercihler bizzat Amerikan sosyolojisi içerisinde dahi tartışma konusu edilmiştir. Bunun için tek başına "herrschaft" kavramı üzerindeki tartışmaya ["authority" (otorite) olarak mı yoksa "domination" (tahakküm) olarak mı tercüme edilmesi gerektiği tartışmasına] dahi bakmak yeterlidir. Amerikan sosyolojisinin bizlere sunduğu, soğuk savaş arka planından yükselen Weber fotoğrafı uzun yıllar ve kısmen halen de Weber'in Türkiye'deki sakatlanmış imgesinde ciddi ölçüde belirleyici olmuştur.

Protestan Etiği ve Kapitalizmin Ruhu'nun elinizdeki edisyonunun gerçek başarısı, Alman editörlerin, mezkûr dünya-tarihsel konumlanma içerisine düşmeden ve biyografik, tarihsel yahut teorik hiçbir karanlık nokta bırakmayacak şekilde kaleme aldıkları önsözlerde ve metin içi notlarda gizli. Öyle ki tarihî metnin etrafında âdeta tarihsel ve teorik bir bağlam örülmüş. Nitekim *Protestan Etiği*'nin Türkçeye bu (yeniden?) çevirisinin temel sebeplerinden birisi, Mohr Siebeck yayınevinin *Max Weber-Gesamtausgabe* (MWG – Max Weber Toplu Eserler) dizisi içerisinde yayımlanan eserin daha önce hiç olmadık denli eksiksiz ve tafsilatlı bir edisyon

olmasıdır. *Protestan Etiği*, Alman editörlerin ayrıntılı önsözlerinde de anlatıldığı üzere, Weber'in hayatının çeşitli merhalelerinde tekrar tekrar üzerine eğildiği ve tarihsel polemiklerle ve odak değişimleriyle eklemeler yaparak geliştirdiği bir metin ve gerek Almanca orijinal baskılarda gerekse çevirilerde bu hususlarda eksiklikler bulunuyor. İngilizce çevirilerde dahi kendisini gösteren eksiklik, eserin dört bir yana dağılmış Türkçe çevirilerinde bariz bir şekilde açığa çıkıyor. *Protestan Etiği*, bu anlamıyla, Türkçede ilk kez eksiksiz haliyle karşınızda ve Weber uzmanı Alman editörlerin ördüğü tarihsel ve teorik bağlamla eşsiz bir niteliğe sahip.

Bu anıtsal eserin Türkçeye aktarımında Albaraka Yayınları'nın üstlendiği rol belirleyici nitelikte. Yayın dünyasının içinden geçtiği darboğazda bu girişim bir o kadar değerli. Dolayısıyla bu süreci birlikte yürüttüğümüz Albaraka Yayınları'na ve yayınevi emekçilerine bilhassa müteşekkirim.

Protestan Etiği'nin Almanca editörleri bu tafsilatlı edisyonu hazırlarken yüzlerce sayıdaki editör notlarını metnin içine dipnot olarak yerleştirmişlerdir. Bu notlar, Weber'in kendi dipnotlarının numaralarıyla karışmamaları için bölüm içlerinde doksandandıktan sonra konu bütünlüğüne göre sıfırlanmakta ve 1'den yeniden başlamaktadır. Bu editör notlarının dipnot olarak girilmesi, editörler tarafından kaleme alınan "Önsöz" ve "Editoryal Rapor" açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Nitekim elinizdeki Türkçe edisyonda s. 11-139 arasında tekabül eden bu kısımlarda söz konusu editör notları, Almanca edisyonla aynı şekilde dipnot olarak yerleştirilmiştir. Gelgelelim, Weber'in tarihsel metninin kendisini (yani, hem Weber'in ana metnini hem de s. 141'de "Ön Açıklama", s. 169'da "Protestan Etiği ve Kapitalizmin Ruhü" ve s. 377'de "Protestan Mezhepleri ve Kapitalizmin Ruhü" olmak üzere üç bölüm başında üç kez sıfırlanan dipnotlarını) teşkil eden kısımlarda (s. 141-407 arasında) editör notlarını her bir sayfaya dipnot olarak yerleştirmek hatırı sayılır bir kargaşaya neden olacağı için editörlerin Weber'in hem ana metnine hem de dipnotlarına düştüğü notların, Almanca edisyondan farklı olarak bölüm sonlarına ("Ön Açıklama için s. 163-167, Protestan Etiği'nin ana metni için s. 488-667) sonnot olarak dizilmeleri tercih edilmiştir. Son notun başında Türkçe okurun oryantasyonunu kolaylaştırmak adına hangi sayfalardaki

editör notları için hangi son not sayfasına bakılması gerektiğine dair not düşülmüştür. Toparlamak gerekirse; s. 141-407 arasında yarım ayrıçlarla dipnot olarak görünen notlar Weber'in bizzat kendisine, "Önsöz" ve "Editoryal Rapor" a dipnot olarak, metnin geri kalanına sonnot olarak eklenen ayrıçsız notlar ise Alman editörlere aittir. Bunun dışında Weber'in orijinal metninde küçük harflerle belirtilen ve Türkçe metinde bölüm sonlarına Türkçe metindeki sayfalarına uygun biçimde sonnot olarak eklenen notlar metin kritiği notları olup Weber'in metnin farklı yazılış dönemlerinde yaptığı değişikliklere, hatalara vs. işaret etmektedir. Türkçe okurun değişiklikleri takip edebilmesi için metin kritiği notları bu çevirinin sayfa numaralarına göre son notta sıralanmıştır, ancak Almanca karşılaştırmalı okunabilmesi için yeniden numaralandırılmamış olup Almanca orijinalindeki harflendirme ile bırakılmıştır. Aynı Şekilde metnin içine (B_R), (B_{RI}), (B_S) ve (C) gibi harflere eklenmiş sayılarla belirtilen notlar da (s. 110 ve devamında ayrıntılı bir biçimde ağıklandığı üzere) farklı zamanlarda oluşmuş revizyonlu metinlere işaret etmektedir.

Albaraka Yayınları, önümüzdeki dönemde Max Weber Külliyyatı içerisinde, Mohr Siebeck yayınevinin mezkûr *Max Weber-Gesamtausgabe* dizisinin sıralama Őemasına uygun olarak *Ekonomi ve Toplum*'u 6 cilt halinde yayımlayacak. Almanca orijinalinde ayrıntılı editör önsöz ve notlarından Weber'in eksiksiz metinlerine 4000 sayfanın üzerinde bir külliyyat oluşturan bu 6 ciltle, Weber'in dinî topluluklardan tahakkümün / egemenliğin sosyolojisine, hukuktan Őehre pek çok metnini bütünlüklü bir biçimde Türkçe okura ulaştırmayı hedefliyoruz. Bu kapsamlı girişimi üstlenen çevirmenlere bilhassa teşekkür etmek isterim, çok meşakkatli ve kıymetli bir işe imza attılar, atıyorlar.

Max Weber Külliyyatı'nın Türkiye'de sosyoloji ve sosyal bilim alanına kapsamlı ve çok yönlü katkılarda bulunabilmesi en büyük temennim, temennimizdir.

2024 / Zonguldak

Önsöz

Max Weber, Ekim 1919'da *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*'de 15 yılı aşkın bir süredir yayımlanan Din Sosyolojisi Üzerine Makaleler'inden ve hâlâ yazılacak olan başka makalelerden oluşan bir külliyat yapmayı planladığını kamuoyuna duyurdu. Bunun için ikisi halihazırda basılmış dört cilt hedefledi. Vefatından önce bu dört cildin ilkini hazırlayabilmiş, düzeltebilmiş ve onaylayabilmişti. Bu ilk cilt, külliyatın tamamı için bir "Ön Açıklama"nın yanında Protestan Etiği üzerine ve Protestan Mezhepleri üzerine gözden geçirilmiş araştırmaları ve ayrıca "Konfüçyüsçülük ve Taoizm" araştırmasını içerir. "Konfüçyüsçülük ve Taoizm" araştırması "Giriş" ve "Ara değerlendirme" bölümlerine sahiptir. Weber bu "Ara değerlendirme" ile Cilt II, "Hinduizm ve Budizm" ve başka metinler hazırladı. Cilt I, Ekim 1920'de yayımlandı yani Weber'in ölümünden birkaç ay sonra. I. Cildin "Dünya Dinlerinin İktisadi Etiği" başlıklı kısmı, bir süre önce Max Weber-Külliyatı Cilt I/19'u olarak "Konfüçyüsçülük ve Taoizm" başlığı altında yayımlandı. Burada sunulan cilt ile birlikte eksik kalan kısım, "Ön Açıklama" da dahil olmak üzere asketik Protestanlığı üzerine yapılan araştırma ile birlikte tamamlandı. Böylece Max Weber-Külliyatı çerçevesinde *Din Sosyolojisi Üzerine Makaleler*'in I. cildi tamamlanmıştır.

Max Weber Külliyyatı I/18 ve I/19 ciltlerinin bir özelliği, “Ön Açıklamalar” ve Mezhepler makalesi dışında, Max Weber’in *Din Sosyolojisi Üzerine Makaleler* için revize ettiği önceden yayımlanmış metinleri içermesidir. Yaptığı değişiklikler, metin kritiğinde gösterilmiştir. “Protestan Etiği ve Kapitalizmin ‘Ruhu”” adlı ünlü makale dizisinde, ek olarak Weber’in ilk baskısına (1904 ve 1905’ten, Max Weber Külliyyatı Cilt I/9’da düzenlendi) el yazısı ile yaptığı düzeltmeler ve eklemelere sahibiz. Ayrıca burada da (cilt I/19’daki gibi) baskı sürecindeki değişikliklerin izlenebilmesi için baskı bayrakları bulunmaktadır. Metnin teşekkülünü okuyucu için olabildiğince şeffaf hale getirmeye çalıştık.

Bu çalışmada metin kritiğinin büyük bir ustalıkla üstesinden gelen Ursula Bube’ye teşekkür ediyorum. Devamında kocası Wolfgang J. Mommsen’dan miras kalan, Weber’in el yazısı ile düzeltilme ve ilavelerini ve baskı bayraklarını içeren (“Ön Açıklama” ve “Mezhepler Makalesi” dahil) ilk baskıyı bize cömertçe veren Sabine Mommsen’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Max Weber Külliyyatı Cilt I/9’da olduğu gibi mali destekleriyle bu cildin baskısını mümkün kılan Georg Siebeck ve Berthold Leibinger Vakfı’na da şükranlarımı sunarım.

Cilt I/18, içinde “Protestan Etiği ve Kapitalizmin ‘Ruhu””nun ilk baskısının da düzenlendiği cilt I/9 ile yakından ilgilidir. Orada (cilt I/9 ç.) da metinler kapsamlı bir şekilde yorumlanmıştır. Son baskı ile ilk baskı uyuştığında, yorumlar oradan alındı, değişikliklerin olduğu yerde yeni yorumlar yapıldı. Cilt I/9’da olduğu gibi Weber tarafından kullanılan kaynakları derinlemesine araştıran Ursula Bube’ye yine teşekkürlerimi sunarım. Mezhepler makalesinde, Max Weber’in 1906 tarihli “Kuzey Amerika’da Kiliseler ve Mezhepler” adlı makalesiyle karşılaştırmalı bir sunum yapılmamıştır. 1920 metni kapsam ve içerik olarak bir öncekinden o kadar farklıdır ki iki farklı metinden söz etmek gerekir.

Bu cildin teknik üretiminde yine birçok kurum ve kişi yardımcı olmuştur ve bu noktada kendilerine teşekkürlerimi sunarım. Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz (Berlin

Prusya Kültür Mirası Devlet Kütüphanesi .), Mohr Siebeck yayın arşivinden gelen yazışmaları ve Bayerische Staatsbibliothek München (Bavyera Devlet Kütüphanesi Münih .), kendi deposunda bulunan Max Weber ile yayıncı arasındaki yazışmaları bize sunmuştur. Diemut Moosmann, Weber'in ilk baskıda el yazısıyla yazdığı düzeltmeleri ve eklemeleri ayrıca düzeltme işaretlerini uyarlamıştır; Thomas Summit, araştırmaya yardımcı olmuştur ve kişiler listesini oluşturmuştur; Thomas Gipfel ve Franziska Kaiser, Weber metinlerinin son okumalarını yapmıştır; Bayerische Staatsbibliothek München'den (Bavyera Devlet Kütüphanesi Münih .) Antonie Magen, Weber tarafından kullanılan çeşitli kalem ve mürekkeplerin tarihlendirme için ne ölçüde değerlendirilebileceği konusunda bize tavsiyelerde bulunmuştur. Michael Matthiesen malzemeleri sağlamıştır.

Ayrıca bu çalışma için eleştirel ve yapıcı destekleriyle Brigitte Schluchter ve Gangolf Hbinger'e ve editoryal destekleri için Edith Hanke'ye teşekkür ederim.

Heidelberg, Nisan 2016
Wolfgang Schluchter